

PROCESUL COMUNISMULUI

EMILIA PĂTRAȘCU BUȘE

LUMEA PIERDUTĂ

HUMANITAS

EMILIA PĂTRAȘCU BUȘE (n. 1936)

Absolventă a Liceului „Gheorghe Lazăr” din București.

A făcut studii universitare la Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Finanțe.

A fost de-a lungul anilor economist, redactor la Gazeta Finanțelor, redactor al Buletinului Informativ din Ministerul de Finanțe.

A scris: articole, reportaje, interviuri, anchete exclusiv în specialitatea principală, în publicații de profil: Gazeta Finanțelor, Revista Finanțe și Credit, Revista de Contabilitate.

În prezent este pensionară și trăiește în București.

Cartea de față este un debut editorial.

EMILIA PĂTRAȘCU BUȘE

Lumea pierdută

Pentru voi, cu dragoste

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta

IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PĂTRAȘCU BUȘE, EMILIA

Lumea pierdută / Emilia Pătrașcu Bușe. – București:

Humanitas, 2003

(Procesul comunismului)

ISBN 973-50-0348-1

821.135.1-94

© HUMANITAS, 2003

ISBN 973-50-0348-1

PARTIAL
Noaptea de 2
adevarata, scigitoare, alina
Pentru voi, cu dragoste...

Logos

ROMANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Pentru voi, cu dragoste...

București, CIP - Biblioteca Națională a României

PATRASCU BINE, EMILIA

Lucrare științifică / Encicla Patrascu Bine. - București : Editura, 2003

(Prelucrare științifică)

ISBN 973-70-0346-1

821.135.1-06

© HUMANITAS, 2003

ISBN 973-70-0346-1

21 decembrie 1989

PARTEA I

Noaptea de 21 decembrie: adevărată, ucigătoare, ultimă...

În noaptea de 21 decembrie 1989, în București, s-a petrecut un eveniment istoric. În acea noapte, la ora 11, în fața Palatului Național, s-a desfășurat o demonstrație de forță a forțelor de ordine, în care au fost ucise sute de oameni. Această noapte a marcat începutul sfârșitului regimului comunist în România. În acea noapte, s-a petrecut o revoluție, o schimbare de putere, o schimbare de direcție. Această noapte a marcat începutul unei noi ere în istoria României.

Erau pini de importanță și colegii noștri care, în cadrul organizației de bază, „Asociații” de profesioniști, erau „censurați” și trimiși la muncă și erau răgați în seama, făceau parte din comitetele de testare și acordau calificative anuale.

Nu mai că numărul celor ce dădeau testul profesional se subia pu de ani. Membrii de partid puteau face în secolul de partid un curs de septe-opt zile, pe diverse teme și erau scutiți să mai participe la această verificare profesională. Așa că dădeau test mai ales „nemenitori” -- care nu erau prea mulți. Din serviciul în care făceam doar două persoane -- Andronache Vasile și eu -- aveam aceeași obligație.

Vasile Andronache, în vârstă de 40 de ani, era unul din cei mai buni de mare, pregăt și respecta în tot amănuntul pentru solidele și vastele lui cunoștințe în domeniul economiei.

PARTEA I
Noaptea de 21 decembrie:
adevărata, ucigătoare, ultimă...

21 decembrie 1989

În Ministerul de Finanțe era programat testul profesional anual. Prilej pentru cadriști să se foiască plini de importanță pe la conducerile direcțiilor, cu mape voluminoase sub braț, în care țineau, în mare secret, plicurile cu subiectele de test, foi șampilate, ștampile, scheme cu așezarea în săli și alte asemenea.

Erau plini de importanță și colegii noștri care, „în cadrul“ organizației de bază, „răspundeau“ de pregătirea profesională. Era „ceasul“ lor, se simțeau valoroși și erau băgați în seamă; făceau parte din comisiile de testare ce acordau calificativele anuale.

*

Numai că numărul celor ce dădeau testul profesional se subția an de an. Membrii de partid puteau face la sectorul de partid un curs de șapte-opt zile, pe diverse teme, și erau scutiți să mai participe la această verificare profesională. Așa că dădeau test mai ales „nemembrii“ — care nu erau prea mulți. Din serviciul în care lucram doar două persoane — Andronache Vasile și eu — aveau această obligație.

*

Vasile Andronache, bucovineanul, era unul din economiștii de marcă, prețuit și respectat în tot ministerul pentru solidele și vastele lui cunoștințe în domeniul economic,

pentru inteligența scăpărătoare, dar și pentru modestia, generozitatea, caracterul său deosebit.

Cunoștințele lui erau rodul anilor în care adunase, citise, studiasse lucrări de economie, buget, finanțe, contabilitate, publicate înainte și după război (Madgearu, Molan, Slăvescu), găsite prin biblioteci și anticariate. Spirit multilateral, citea, studia cu pasiune filozofie, istorie, politică. Deși fusese curtat, ba într-un timp chiar presat, refuzase să intre în partid. Nu-i agreea deloc pe comuniști și nu se sfia să le-o arate. Căutau uneori să-l încolțească pe tema asta, dar răspunzându-le deschis, în văzul lumii — avea un umor spontan, o ironie inteligentă, fără răutate „bucovenismele“ lui erau încântătoare —, îi umplea de ridicol pe obraznicii soli ai partidului, spre deliciul colegilor și enervarea șefilor, care zîmbeau strîmb în colțul gurii.

Era mult căutat și consultat de profesorii de la ASE pentru tot felul de lucrări, cursuri, căci se mișca ușor între teorie, metodologie, practică, interpretarea materialului.

Convorbirile cu prietenii și colegii lui bucovineni ce-l vizitau în minister (doctorul Radu Cîrmaciu de la Facultatea de Medicină, Scripcaru de la ASE, Muntean, eminescologul), unii dintre ei interlocutori pe măsură, scelveau de ambele părți. Nu-l ocoleau nici colegii ajunși în funcții înalte.

Ani de-a rîndul a luat, pe drept, nota 10 pentru lucrarea anuală de test, pînă ce unul din directorii noștri, puțin gelos pe reputația lui, a găsit un motiv să-i scadă un punct: s-a legat de formă — Andronache scria cam urît.

Mi-a povestit de unde i se trage asta: demult, în copilăria lui chinuită (mamă-sa rămăsese văduvă, cu cinci copii mici pe care i-a crescut singură), au fost nevoiți să muncească toți pămîntul ce-l aveau, și la pădure. Dar într-o iar-

nă, la căratul buștenilor, i-au degerat mâinile; de atunci i-a rămas o rigiditate a degetelor și scria greu.

*

Era în 21 decembrie 1989. Ne-am adunat pentru testul „tradițional”. Am primit foile de hîrtie șampilate și subiectele.

Vasile Andronache a început să scrie, concentrat, conștiincios cum îi era felul — poate se chinuia să scrie și frumos.

Îmi făceam și eu griji cu testul, mi se părea că nenorocita de notă ar fi contat cumva la momentul „oportunist” (asta e vorba Ancuței) ce se apropia; eram la numărul 87 pe lista celor 111 cu dosare proaste ce trebuiau scoși din Ministerul de Finanțe. Pînă în acel moment li se desfăcuse contractul de muncă primilor 21, și drama ce au trăit-o oamenii aceia (șase erau din direcția noastră) ne zguduise pe toți.

Eram vulnerabilă, dosarul meu se „prostise” complet, la tot ce avusesem dintru început, se mai adăugase cîte ceva, cum ar fi rude în străinătate, legături cu străinii și altele.

Sigur că mă frămîntam cam aiurea pentru că toată povestea cu testele era de fapt o cacealma; mulți dintre cei ce aveau cuvîntul hotărîtor în acordarea notelor erau cam în afara problemelor. Mă necăjeam pentru punctele ce pe nedrept mi le scădeau de obicei, dar între membrii de partid și „nemembri” trebuia operată o diferențiere în favoarea primilor.

De vreo doi ani însă descoperisem o găselniță trăsnet, care a dat rezultat; nu mai începeam lucrarea scrisă intrînd direct în subiect și tratînd fiecare punct cum mă pricepeam mai bine. Nu, acum făceam altfel; mai întîi făceam un fel de introducere, cam alambicată, cu tentă politică și nu prea. Găbăcisem eu, în cartea lui Popescu Dumnezeu (Popescu

Dumitru) *Ieșirea din labirint*, câteva fraze interesante, cam bombastice, dar partinice, care puteau avea mai multe înțelesuri: material bibliografic beton armat.

La un test profesional asta mergea ca nuca-n perete. Dar derutam puțin „examinatorii“, îi puneam pe gânduri deoarece nu prea înțelegeau unde bat — de fapt asta și voiam — și cred că nu mai citeau teza pînă la capăt. Cu asta luam două puncte în plus față de anii anteriori, sau așa mi se părea. Era una din micile mele strategii de soldat ce trebuie să fie mereu în gardă, să pareze multe lovituri incorecte, neregulamentare, să nu se lase doborît.

Am scris, aproape fără să mă opresc, o pagină și ceva (introducerea mea trăsnet) și apoi, mai încet, următoarele trei. După primele rînduri ale paginii patru m-am oprit; nu-mi aminteam un paragraf din Legea timbrului. Am lăsat un spațiu gol și am trecut la următorul subpunct. (În multe din nopțile ce au urmat am visat foile astea de hîrtie șampilate, iar spaima ce am trăit-o, cînd ele au dispărut, mă mai bîntuie din cînd în cînd și acum).

A sunat telefonul. La capătul firului, vocea lui Gustav agitată, gîfîitoare: „Am ajuns acasă!“

Suna ca o izbîndă — mi-a părut ciudat — ce dacă a ajuns acasă? Plecase de dimineață, devreme, la mitingul cu Tovarășul; asta însemna adunarea cu vreo trei ceasuri înainte la stîlpul cutare, mersul în coloană cu pancarte, lozinci, porumbei, pînă la punctul x indicat de Sector, apoi zbieratul lozincilor... urrraa... urrraa... și tot tacîmul cooperativei „Alaiul“ din care făceam parte ca slujbași în ministere.

*

A început un fel de foială pe culoare — se deschideau și se închideau uși. Cei ce ascultaseră discursul la radio au

sesizat, după hîrîielile, pocnetele și apoi întreruperea emisie, că ceva se întîmplă.

S-a deschis și ușa biroului nostru de vreo două ori, cineva a băgat capul, apoi s-a retras. Nu exista radio în birou, noi scriam testul.

N-am dat atenție nici momentului în care Andronache a ieșit din birou, doar cînd a revenit l-am privit; era livid, avea parcă aceeași culoare cu puloverul (celebrele lui pulovere din lînă vopsită în frunză de gutui, împletite mărunt de Zenovia, mamă-sa), cu o voce gîtuită de emoție ne-a spus:

— Se întîmplă ceva afară...

A deschis ușa Galina, rusoaica:

— Imilia ai văzut ce-i în stradă?

Am lăsat pixul, m-am ridicat și am ieșit pe culoar. În dreptul secretariatului își vorbeau agitate Valeria și Ida; au intrat repede în birou cînd m-am apropiat.

Am coborît cele două etaje, am traversat holul, am trecut pe lîngă Grigore, portarul, care nu m-a întrebat de bilețul de voie (era prietenul și protejatul meu).

Din capul scărilor, am privit în jur, nu mi s-a părut ceva deosebit. Am coborît din nou, am traversat; lîngă „Trei ursuleți“ puțină învălmășeală, un grup de femei și bărbați vorbeau cam agitat, gesticulau. Pe Academiei, spre Alimentara și sub coloane, lume mai multă, parcă speriată. Am ajuns la statui.

Aici, primul șoc. Bărbați în combinezoane albastre — cu căști rotunde ca de cosmonauți, extraterestri sau greieri (unii aveau un fel de antene) —, înfipti în asfalt, în fața și în spatele statuiilor; încremeniți, muți, posomorîți. Spre Universitate înghesuială, vuiet, se strigă ceva, nu înțeleg nimic. N-am curajul să trec. O iau spre Romarta Copiilor și încerc să mă apropiu de Universitate; aici alte uniforme, albastre, kaki, scuturi, dincolo de ele același zumzet, vuiet

surd. Mă-nvîrt încoace și-ncolo, mă trezesc la Galeriile de artă. În ușa croitoriei „Bărbați – maestrul Ciobănescu“ se află postați cîțiva inși cu mutre sobre. Mă ia cu frig — sînt doar în rochie. Îmi iese în față Andronache — e tot în pullover — îmi spune ceva. Nu înțeleg, nu aud. Ne-am reamintit mai tîrziu momentul acesta: mă avertizase să nu trec pe Regală — îl legitimaseră unii — abia scăpase.

El o ia spre Arhitectură — eu merg pe Regală, pe lîngă Negoiu, înainte, dar un cordon albastru de milițieni mă face să mă întorc de la jumătatea străzii. Aud ceva, disting: „jos...(?)escu“... încă nu îmi trece prin cap că ar fi vorba de Tovarășul... dar ceva, ceva încep să bănuiesc.

Mă întorc, mă opresc în fața hotelului Union.

Dinspre bulevard aleargă către noi o tînră; trece printre „cosmonauți“, printre soldați, milițieni, nimeni nu o oprește — strigă ceva — scurta de iepure cu care e îmbrăcată i s-a descheiat și ne adresează nouă, celor din zonă care o privim buimaci:

— Veniți, nu vă mai uitați, nu mai așteptați *încă o sută de lei*.

*

În ușa alimentarei din colț vînzătoarele ascultă, apoi se retrag grăbite în magazin. Fata strigă în continuare, ne cheamă undeva, ne îndeamnă, o privim parcă prostiți.

Apare (venind de la dentist — cum avea să-mi spună mai tîrziu, cînd am comentat momentul) vecina mea, doamna Lascu, care și ea, nedumerită, se adresează unui milițian voinic, ochios, ce sta în colț:

— Ce se întîmplă aici tovarășe?

Omul se face că nu o aude, dar fata cu scurta de iepure îi strigă:

— Se întîmplă — că nu se mai poate... nu mai vrem alocații mărite, ne e foame, ne e frig... e-ntuneric, veniți, veniți acolo, nu stați, nu mai stați deoparte...

Și apoi muștrător după vecina ce se depărtează:

— Poate frigiderul îți este plin, poate vii de la bufetul CC-ului, de aia nu știi ce se întâmplă.

Și aud și ceva de Timișoara.

O ascult, încep să-mi clănțane dinții. Nu știu ce să fac... îmi amintesc... testul — trebuie să mă întorc la minister... Mă strecur cu greu prin învâlmășeală — acum s-au umplut străzile. Un lanț albastru de milițieni opresc accesul prin unele locuri. Sus pe scări la intrarea în minister, o foială suspectă — un comando (de partid, de stat, de securiști, BDS-iști) ce oprește ieșirea din minister și „filtrează“ intrările mă cam sperie. Nu îndrăznesc să urc.

*

Apare, venind dinspre str. Carada, Grigoriu de la Valutară, ține o franzelă în mână. Începe să urce scările; mă grăbesc să-l ajung, merg cu doi pași în urma lui. Oamenii de la Valutară — „lingăii“ cum le zicem noi... ceilalți — au dosare beton. Mulți sunt secu — nu prea pot fi suspectați.

Intră, trece printre niște mutre înghețate, e oprit și admonestat de Anțilă, șeful cadrelor. Grigoriu îngaimă ceva, de pâine — și îl aud pe Anțilă strigându-i puțin ironic:

— Ia uite, *chiar acum* te-ai găsit să mergi după pâine.

Îl lasă să treacă, eu după el. Îmi bate inima tare, unde să spun că am fost?

O clipă, privirea mea se întâlnește cu a lui Anțilă, dar el tace, indiferent, se face că nu mă vede. O iau repede după Grigoriu, nu îndrăznim să ne oprim la lift — sprintăm pe scări; nu mă strigă, nu mă oprește nimeni.

Pe scările întunecoase încerc să-mi trag sufletul. Am scăpat. La etajul II încetinesc — nimeni pe culoare... s-au pitit toți de frică...

Intru în birou — e gol — cad frîntă pe scaun; mă dezmeticesc, tresar.

— Unde-mi sînt foile de test? Cînd am plecat le-am lăsat pe birou. Caut zăpăcită, trag sertare, deschid fișete... nimic. În mintea mea buimacă și speriată apare bănuiala că mi-au fost luate ca dovadă că am ieșit, că am călcat interdicția. În ultimii ani, după ce mi se „confiscaseră“ niște caiete cu însemnări zilnice, am avut o adevărată fixație a „dovezilor“. Mă gîndeam că s-a zis cu mine...

Afară încep să huruie elicopterele. O spaimă de moarte mă cuprinde.

*

Nu știu cît am stat înțepenită.

Am tresărit cînd s-a deschis ușa. Una dintre secretare m-a privit — n-a zis nimic, a dispărut. Mi-a venit brusc gîndul că trebuie să ies din minister, unde și pereții biroului mă amenințau.

Elicopterele, elicopterele...

Cum să mai ies acum, pe unde? Nu știu, dar aici nu mai pot sta. Tremurînd, bag geanta în sertarul biroului, îl încui, îndes și cojocul în fișet — fără el mă pot strecura mai ușor — și ies tiptil pe culoar...

Nu văd pe lîngă cine trec, nu mă uit împrejur, doar cînd ajung în capătul culoarului deschid o ușă; am noroc; „securista“, ca de obicei, lipsește, dar scurta ei verde de velur e agățată în cuier, lîngă ușă. O înhaț, dispar, înainte ca doi dintre colegii mei, care priveau pe geam, să se dumirească ce a fost.

Haina verde de velur, cu care am ieșit îmbrăcată, e „imortalizată“ în secvențele filmate în seara de 21 decembrie la parking — unde am ajuns într-un târziu (le-am văzut de vreo două ori la televizor în ianuarie, '90).

*

Pe scări la subsol întuneric, liniște...

Mă apropii tiptil de poarta de serviciu a bufetului (în cabină cred că era cineva), dar nu mai știu dacă poarta era deschisă sau eu am deschis-o. Am ieșit glonț și dusă am fost. Cred că frica mi-a dat curaj și aripi.

Nu am mers spre casă. Am luat-o spre Universitate. Cu cât mă depărtam de minister, spaima cumplită ce mă încleștase — imediat ce am constatat dispariția testului — a început să slăbească.

Mai târziu, *după*, când ne-am întors oarecum pe scaunele noastre, ne-am străduit, vorbind între noi, să limpezim câte ceva din ce a fost — evident mai mult preocupați de prezent și de ceea ce speram că va fi. Am încercat să aflui și ce s-a întâmplat cu testul, care dispăruse fără urmă.

„Investigațiile“ m-au condus către unul din colegii mei venit în urmă cu aproape doi ani o dată cu valul de băieți cu „ochi albaștri“. De fapt, cei mai mulți erau progenituri de Secu, cu care fusese împânzit fiecare serviciu din minister.

Nu am spus asta nimănui — dar când îl vedeam tresăream; el era nedumerit; fetița lui, cu un ușor handicap de vorbire, mă căuta când o aducea în minister, și el, care obișnuia să-mi spună de grijile lui legate de fetiță și de altele, nu înțelegea de ce acum îl ocoleam.

După aproape un an am aflat, cu totul întâmplător, un amănunt: bănuitul meu nici nu fusese în minister în ziua de 21 decembrie 1989.

Povestea cu testul a fost, cred, un fel de ultimă picătură ce m-a făcut să ies din front, să alerg undeva, acolo unde presimțeam că se petrece ceva. Nu a fost vitejie, nici eroism, nici premeditare. Spaima cu testul a fost de moment, dar venea peste spaimele, nedreptățile, disperarea adusă de bă-

țaliile pierdute înainte de a fi începute, adunate în ființa mea și a altora ca mine, an după an, mereu, mereu, mereu...

*

Nedreptatea înghițită în școli, în facultăți (dacă izbuteam să pătrundem, numai noi știam cum și pentru cât timp), în slujbe, pe unde ne mai aciuiam. Revolta adunată pentru viața aceea neomenească din ultimii ani, cu frig în case, cu în-tuneric, cu alergătură după rațiile de carne, zahăr și ulei la magazinele unde eram arondați — pe liste de tot felul — la mâna lucrătorilor din comerț.

Din toată disperarea ce o simțeam parcă mai acut în acele zile s-a născut o scînteie de speranță. Frînturile ce le primeam de la televiziunea bulgară relateau incredibilele evenimente de la Timișoara. Înțelegeam că acolo se varsă sînge. Poate că acum are să se îndepline ceva. Cum, ce, nu știam... poate la asta or fi gîndit alții...

Dar m-am dus într-acolo. Din deznădejde, din revoltă, din spaimă...

Mă îndepărtam de Ministerul de Finanțe, simțeam că mă depărtez de ceva ce mă apasă. Dintr-un loc în care unii nu doreau, nu puteau sau nu simțeau nevoia să știe... ce se întîmpla afară... ce e la Timișoara...

*

Pe bulevard spre Universitate, pe trotuarul cu ceasul, printre uniforme de milițieni, „cosmonauți“, civili; nu ne opresc, le sticlesc doar ochii...

Sîntem acum mulți, am căpătat curaj... un fel de exaltare... așa te prinde valul...

Cînd elicopterele ce se rotesc coboară mai jos, oamenii întăritați strigă din toate puterile:

— Huooo, Huooo, Huooo!

Huidui și eu îndelung, cu năduf, cu sete... Ajung fără greutate la scheletul metalic — PARKING — unde se vede că se întâmplă ceva. Un tânăr se străduie, cățărându-se, să ajungă sus, alții încearcă să agațe de barele metalice fișii late de hîrtie pe care sînt scrise texte, lozinci cu vopsea neagră și roșie.

În jur se strigă:

LI-BER-TA-TE... LI-BER-TA-TE... LI-BER-TA-TE!...

JOS TIRANIA, JOS DICTATURA!... Dinspre un grup de tinere, mai compact, se aud niște lozinci cu texte de necrezut — nu poate fi adevărat.

*

Nu era de mirare că nu-mi venea să-mi cred urechilor ce auzeam. Nu cu mult timp în urmă scrisesem, cu tonul și limbajul obișnuitelor clișee, testul meu anual, într-un loc în care cînd se rostea cuvîntul TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU și TOVARĂȘA ACADEMICIAN DOCTOR ELENA CEAUȘESCU, gura multora se rotunjea, saliva; simțea mie-re izvorîită din acele nume prețioase.

Și totuși era adevărat.

Grupul de tineri din colțul Blocului Carlton (la parter era acum alimentara la care eram arondați) striga tare, clar și fără să se ferească:

„Jos analfabeta!“

„Jos savanta!“ și altele asemenea.

Mă cuprinde o stare de frenezie; un băiat blond îmi dă să țin capătul unei fișii-lozincă. El urcă pe schele să o prindă, iar eu mă simt mîndră să-l ajut. În cap îmi picurau niște stropi albi de vopsea sau clei (?).

*

M-am străduit mult să curăț petele albe de pe haina verde de catifea, cînd am vrut să o pun la loc. Am avut intenția să i-o cer Nadiei — nu știu de ce nu am făcut-o.

(...) Îmbrăcată în haina verde de velur am apărut în secvențele filmate în zona Intercontinentalului ce s-au dat la televizor în luna ianuarie. M-am văzut și eu de vreo două ori — m-au văzut și alții care mi-au cerut, cînd cu furia certificatelor de... revoluționar, să confirm — eram un martor incontestabil — că și ei au fost acolo. N-am putut să fac asta — nu din rea-voință — dar cu adevărat nu am cunoscut acolo decît trei-patru persoane cărora nu le-a trecut prin cap să-și scoată certificat de... revoluționar, să-și caute... martori.

M-am întrebat multă vreme, *după*, cine o fi scris textul acela citit de tînărul brunet urcat pe schele, nu cred că era o improvizație de moment.

*

Grupul de la Carlton strigă cu îndîrjire texte deosebite — în versuri — în care „savanta“ e pomenită des: „Cianura a ucis cultura“, mulți alți termeni de chimie și chiar cu CO₂ (codoiul).

Am auzit că acest grup a fost măcelărit cu brutalitate cîteva ceasuri mai tîrziu.

...Săptămîni în șir, aici, în intrîndul blocului unde erau ei masați, au ars lumînări.

Unii locatari erau iritați de asta:

„La cimitir cu lumînările — nu aici în nasul nostru“!

Mă așteptam ca, în orice clipă, cel ce citea sus pe schele acel text să cadă doborît — erau atîtea puști în jur —, nu s-a întîmplat asta. Nu știu de ce nu au făcut-o atunci...

Oare să fi știut băiatul și altceva decît noi toți cei ce ne strînseserăm acolo? Pe ce s-a bazat? (vorba siliștenilor lui Marin Preda).

L-am văzut mai târziu, *după*, am înțeles că e doctor. În primele luni chiar am crezut că, acolo sus, cel ce a citit acea proclamație ar fi fost Dumitru Dincă — alături de care am militat ca și alți naivi și entuziaști la multe mitinguri, aniversări, manifestații, în Piața Universității, la procese și câte au mai fost.

(...) Și Dincă, și doctorul erau tuciurii. Și Dincă e un orator, un agitator înnăscut, dar... parcă alta era vocea auzită acolo sus, în înserarea cețoasă a zilei de 21 decembrie 1989.

*

Dincă a fost de toată nădejdea în multe, foarte multe împrejurări și momente, mai mult decît toți umflații, demagogii și profitorii din Senat și Parlament la un loc.

Are vocație de lider.

— Veniți cu noi! Veniți cu noi!

— Nu plecați! Nu plecați!

Cred că aici vom sfîrși...

Eu... oricum sînt cam la capătul drumului.

Dar ei — băieții și fetele — copiii ăștia cum pot rămîne aici... moartea e aproape...

O simțeam... s-a năpustit peste ei cîteva ceasuri mai târziu... sîngele lor a împrôșcat zidurile Universității, a înroșit trotuarele.

S-a spălat sîngele în zori cînd primarul Vasile Bulucea a venit cu furtunurile*.

* Pe Victor l-am înfîlnit sub copacii cu vrăbii — mai devreme — tremura de frig, într-o canadiană bleu subțire.

— M-aș duce să mă îmbrac, mi-a zis!

— Da... e bine să te îmbraci mai gros — l-am sfătuit... du-te acum pînă nu se face noapte; am gîndit atunci, în clipa aceea, că vom sta mult acolo, că trebuie să fim cît mai mulți pe străzi, ca să arătăm că știm despre masacrarea timișorenilor, că sîntem solidari cu Timișoara.

— Victor a plecat în Balta Albă — s-a îmbrăcat, dar n-a mai putut pătrunde în zona Intercontinentalului — se întăriseră cordoanele.

Mi-a fost frig către seară, cu greutate m-am strecurat în toată învălmășeala — pe la Romarta Copiilor — Telefoane —, am urcat să mă îmbrac; mi-am pus frumosul pardesiu bej lucrat de Fani, cizmulile noi — cadoul meu de Crăciun (procurate cu multă greutate de G. din provincie) —, baticul galben pai, primit pe 7 noiembrie de ziua mea...

Un bilețel cu numele, adresa, pus în cizmă, câteva rînduri către ai mei, cam patetice, dar atunci toate au fost patetice, emoționante... acum mă cam jenez cînd le văd... Pe verso, notate în grabă, ratele rămase de plată din niște împrumuturi la CAR, făcute în devălmășie cu Steluța P., Emil B., Marinela V.

Am gîndit că în caz de ceva să nu las nedescurcate datoriile bănești.

A fost greu să pătrund din nou în zona Intercontinentalului. Erau lanțuri de milițieni în civil, mai fermi, mai întunecați.

— Imediat *după* și-a arătat nemulțumirea că l-am încurajat să plece. Dar după alte câteva zile mi-a spus:

— Știți, acum cred că a fost mai bine că nu am rămas, poate azi nu mai eram viu — poate eram la morgă, la spital, sau printre neidentificații din cimitir.

Începuseră să ne macine îndoielile și întrebările. În cei doi ani cît a mai stat în țară, ne-am mai întîlnit de multe ori în Piața Universității, la mitingurile Alianței — pe Drumul Crucii și în multe alte locuri, cînd încă mai speram.

A trecut pe la mine înainte de a pleca din țară; l-am condus la metrou — la parking. Dezamăgit, revoltat, mi-a spus acolo o frază ce a sunat ca un reproș ce m-a tulburat, m-a rănit — și așa eram la pămînt.

— Poate dumneavoastră, cei mai vîrstnici, ar fi trebuit să înțelegeți mai repede decît noi că a fost ceva fals, dirijat... chiar și aici... au murit atîți nevinovați.

M-au întristat vorbele lui.

După câteva luni, cînd m-am întîlnit cu Petru m-am plîns și am plîns relatîndu-i episodul.

— Nu gîndi așa. Nici voi, vîrstnicii, nici noi, tinerii, nu aveam cum să știm atunci. Eram cu totul în afară... nu trebuie să te simți vinovată.

Încerc...

În față la Muzica, două mașini cu prelate galbene.

— Nu vă apropiați, în ele sînt cîini, mi-a spus Mariana D., care încerca să-și facă drum spre casă.

Am stat o vreme lîngă stîlpul Romartei... și am văzut cîinii — îi dădeau în stradă... cîte doi-trei ca să-i plimbe. Galbeni, mari ca niște viței — fîroși —, nu știu care o fi fost rolul lor mai tîrziu în noaptea aceea.

*

A trecut ceva timp pînă ce am putut ajunge din nou în zona Intercontinentalului, învîrtindu-mă pe străzile din jur... căutînd o breșă...

De la Capșa pînă pe trotuarul opus, lanț dens albastru — milițieni.

De o parte și de alta, oameni ce vor să treacă, unii chiar nu știu de ce sînt opriți. Se întorc de la treburile spre casele lor.

Parlamentări — oarecum calme.

Ei: „Nu e voie, înapoi“!

Noi: „Păi trebuie să trecem, pe aici ne e drumul...“

O voce: „Unde să dorm? aici, în stradă, cînd sînt la doi pași de casă?“

Unul de la ei, negru, întunecat, bătos: „Poți să fii la un pas... Astea e ordinele!... Înapoi!... Trei metri înapoi!...“

Încep să ne și împingă, ne retragem intimidăți, rămîne un spațiu gol, de cîțiva metri între ei și noi.

Mai stăm, mai insistăm, nu cu mare curaj, nici nu ne prea auzim.

(...) Din „tabăra“ noastră se desprinde un bărbat — ar fi un fel de sol —, merge încet către ei, cu mîinile ridicate, într-una are o batistă cam mototolită. Ca să ne dea curaj cîneva glumește: „cu năframa-n vîrf de băț“.

E lăsat să se apropie de ei — discută puțin, se întoarce pleoștit:

— Nu e vina lor. Nu putem trece. Au ordine de sus. Să căutăm prin altă parte...

Am mai otocolit un timp, ba pe-aici, ba pe dincolo, tot am găsit o cale să pătrund (în zona asta încă nu erau puși pe înșfăcat cum era în alte părți ale orașului).*

*

Cînd am ajuns iar la parking, era întuneric, ceață, fum...

Se vedeau totuși chipurile oamenilor în lumina aceea gălbuie. Căutam cu privirea pe cineva — știam că trebuie să fie acolo... A fost, dar în altă zonă, înspre Unirea... Ne-am văzut numai a doua zi la prînz, în lumină și soare.

* Ce mi-a povestit *după*, Mihaela A., stagiară la Circa financiară din Popa Tatu:

„Am ieșit în pauza de masă. Nu știam ce se întîmplă în oraș; fusese aglomerație la ghișee, nu aveam timp, nici voie să ascultăm radio. Am ieșit cu o colegă să mîncăm ceva — de obicei îmi luam pachet și îl mîncam în Cîșmigiu —, dar în ziua aceea a fost să fie altfel.

Ne-am mai găsit cu un băiat, am luat-o spre Piața Amzei, am intrat într-o cofetărie, am cerut niște plăcînțele cu brînză. N-am apucat să le terminăm că a dat buzna un grup — mulți erau tineri, după ei au năvălit alții — milițieni și civili — ce s-au năpustit asupra noastră. Nici nu am putut să deschidem gura. Băiatul a încercat să spună cum că noi tocmai ne mîncam plăcînțelele; l-au lovit, nu știu cu ce peste gură, de-a țîșnit sîngele pe nări, în șiroaie; n-am mai văzut așa ceva niciodată. Era o învîlmășeală cumplită, ne loveau la întîmplare împingîndu-ne spre niște mașini; pe unii căzuți îi tîrau de picioare, îi aruncau de-a valma. Alunecasem, mă lovisem cu fruntea într-o vitrină spartă — a fost norocul meu, ochii mi s-au învinețit și umflat imediat. Cînd m-am trezit eram la anchetă (ne-a dus la o circă de miliție, undeva spre Ștefan cel Mare). Cu mine n-au fost așa răi; eram umflată deja de la căzătură. Am văzut un băiat cu unghiile smulse, sîngeau. Nu știu dacă el nu voia să spună ceva despre ce era întebat, sau dacă el spusese ceva ce ei nu voiau să audă.

Tot timpul, pînă ne-au eliberat — în 22 la prînz —, mă gîndeam la ce o să-mi facă directoarea mea cînd o auzi de arestare; mă angajase greu, după multe amînări, cu pile puse de-ai mei, ce bătuseră pe la toate ușile.“

Mă usturau ochii — îmi spuneam că e din cauza că încă nu mi-am pus ochelari de distanță — pe urmă am auzit că dăduseră gaze lacrimogene, dar atunci nu aveam de unde să știu... Am tresărit când în față mi-a apărut un chip cunoscut sub o pălărie cu boruri largi. Mergea încet printre grupurile agitate, privea cercetător, mi s-a părut că avea un carnetel în mână. Nu știam de unde să-l iau — a, da, trebuie să fie cel de la BDS-ul nostru — notează pe cine a văzut.

M-am grăbit să mă îndepărtez de el.*

Tot atunci seara l-am văzut alergând înnebunit pe inginerul Maniu, cu băiatul cel mic de mână.

Am aflat pe urmă că își căuta gemenii — studenții — care plecaseră de dimineață de acasă și veniseră aici.

Domnul Maniu (își pierduse un ochi într-un accident) își căuta în mulțime băieții. Lăcrima cu bietul lui ochi, cred că nici nu mai vedea ceva cu fumăria ce se instalase în zonă. De mână cu Vik, liceanul speriat, care îl trăgea după el pe tai-că-su, aproape plângînd, se strecura prin învâlmășeală.

În zori Maniu a venit la soră-sa, care avea relații pe la procuratură, să-l ajute. A dat de urma unuia din gemeni de dimineață; era pe listele celor ridicați și duși la Jilava. Celălalt însă parcă dispăruse în pământ, nu se găsea nicăieri...

A apărut și el cîteva ceasuri mai tîrziu — în 22 decembrie — eliberat tot de la Jilava.

Cumplită noapte pentru tatăl celor trei băieți.

* Luni l-am întîlnit în holul ministerului, la lift; cu aceeași pălărie — aceeași figură ce mă înspăimîntase cu cîteva seri în urmă, sub copacii cu vrăbii. Era colegul nostru Ivănescu, fratele tenorului cu același nume. Fusese scos din minister cu un an sau doi în urmă, cînd îi rămăsese nevasta în străinătate — nu-l mai recunoscusem atunci seara. A rîs cînd i-am spus drept cine l-am luat.

— Parcă aveai ceva în mână, un carnet, ce notai în el?

— Păi obținusem, în sfîrșit, plecarea din țară, aveam pașaportul în buzunar, îmi notam și eu ce vedeam...

*

Colțul dinspre Unic era mai luminat; între cei de acolo, o fată zveltă — păr negru, pulover alb pe gât — cu voce puternică striga cu foc, gesticula, căpătai curaj numai privind-o (așa mi-am imaginat-o pe Ana Ipătescu).

Un grup tăcut, din umbră, a pătruns printre ei.

Nu i-am mai auzit vocea.

*

Tîrziu, nu știu cît să fi fost ceasul, mulțimea ce umpluse bulevardul a început să dea înapoi, împinsă către trotuare — intraseră TAB-urile. Nu-mi dădeam seama ce se întîmplă, era întuneric, fum; în vacarmul și busculada ce s-a produs atunci, m-am pomenit aproape strivită de un zid.

Bîjbîind am luat-o spre Regală, lovidu-mă de unii ce veneau din sens opus. Cineva m-a prins de mîină, m-a tras înapoi; mi-a strigat:

— Nu pe-acolo, înapoi, nu pe-acolo!...

M-o fi confundat sau o fi crezut că nu văd după cum orbăceiam — nu știu.

Dar el, băiatul tuciuriu cu loden ponosit care m-a tîrît după el, știa ceva; în fața hotelului Negoiu, spre care aș fi mers dacă el nu mă oprea, mașinăria Secu, perfect organizată, intrase în funcțiune: cei aduși aici erau culcați pe caldarîm cu mîinile la ceafă, apoi aruncați ca snopii în mașini ce îi duceau la miliție. La circa de lîngă magazinul Victoria — a fost crunt.*

Tuciuriul nu mi-a dat drumul mîinii, m-a făcut să alerg cu el tot împingîndu-mă; cred că am trecut pe lîngă resta-

* „Doar pufoaica asta — pe care băiatul n-o mai purta de demodată — mi-a scăpat viața“, îmi povestea Staicu, un coleg de la Prețuri care a fost dus acolo... „Mi-am pus-o pe cap cînd au sărit cu cizmele pe noi... Am văzut un cap fărîmat — din care se prelingeau creierii.“

urantul Pescarul — pe lângă arteziene — apoi ne-am întors pe la ganguri. Îi auzeam din cînd în cînd vocea: „pe-aici, pe-aici“; ne-am oprit de vreo două ori să-mi mai trag sufletul.

Abia cînd am ieșit prin pasajul de la Telefoane pe Victoriei m-am dumirit unde sînt.

— Pe-aici cunosc, stau aproape, i-am spus; nici n-am apucat să-l privesc sau să mai întreb ceva. S-a întors — a dispărut în întunericul pasajului.

Apare uneori în visele mele — o siluetă cu loden, o voce rostește înfrigurată, pe-aici... pe-aici... pe-aici...

Un timp am stat acolo nemișcată; nu îndrăzneam să traversez — grupuri de milițieni — soldați, civili (?) așteptau, pîndeau (?) nu, nu mai erau trecătorii obișnuiți.

*

Spre Teatrul Țăndărică era mai întuneric — mi-am zis că e mai bine să traversez pe acolo, prin umbră; am mers încet, tiptil, tiptil, parcă pe vîrfuri, fără să privesc în jur... Cînd am ajuns la trotuarul cu Telefoanele o mîină fermă pe umăr; m-a oprit. N-am înțeles dacă mi-a spus sau dacă m-a întrebat ceva, mi se încleștase gura; dar în aceeași clipă, între mine și cel ce mă oprise, s-a întrepus un altul, tot milițian. M-a privit o clipă — avea ochii cam bulbucați, apoi m-a împins ușor, protector, înainte, șoptindu-mi:

— Stînga, numai pe stînga.

Am înțeles că pe stînga pot scăpa. Așa a fost. Am coborît pe străduța de la Telefoane — nu erau cordoane —, m-am strecurat prin întuneric pe lângă ziduri — era pustiu —, am urcat pe Cîmpineanu...

M-am așezat pe treptele dinspre curtică cu spatele rezemat de zid; am stat așa, istovită.

Acolo am auzit primele rafale dinspre bulevard. Puter-nice, seci, necruțătoare. O dată, încă o dată, iar și iar, din